

הידוש של מקרא

פרשת ויחי

כאן מן המספר הקטן תחילה, אלא דבאמת בסוף חייו ויחי יעקב. ולפי זה גם יתורץ עוד קושיא שהקשה באור החיים הק' למה נקטו כאן ימי שני חייו של יעקב קודם למיתתו, דהרי רק אח"כ כתיב 'ויאמר ליוסף הנה אביך חולה', ולא מצינו כן בשאר מקומות לכתוב מספר שנים של האדם קודם למיתתו. אלא דלפי דברינו ניהא דבאמת לא באו עכשיו לכתוב מספר שנותיו של יעקב, אלא רק לומר מה רצה הקב"ה למנוע שלא יוכל אותו צדיק לומר על שנותיו דרק מעט ורעים היו, וממילא כבר כתיב כאן גם מספר שנותיו כמה היו במציאות.

ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים

וקברתני בקבורתם (מוז, ל). צריך ביאור למה נקט הכתוב בתחילה ושכבתי עם אבותי ורק אח"כ ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, הרי הסדר הוא הפוך דבתחילה בעינינו לנושאו ממצרים, ואח"כ שיקברוהו בקבורת אבותיו, ורק אז ממילא ישכב עם אבותיו, ולמה לא נקט כסדר. ועיין רש"י דביאר דמה שאמר יעקב ושכבתי עם אבותי שייך אלמעלה, והיינו דלכך אומר לו אל נא תקברני במצרים, וזה משום שסופו לשכב עם אבותיו, ולכך מורה לו ואומר ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, וממילא ניהא דהציווי היה מחמת שכך צריך שיהא בסופו. אבל עדיין צריך ביאור למה בתחילה אומר לו הוראה אחת שלא יקברוהו במצרים

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויחי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מוז, כח). צריך ביאור כאן כמה דברים, למה נקט הכתוב 'ויחי' יעקב, דמה רצה להדגיש בזה, היה די לומר ויחי ימי שני חייו יעקב וכו', ושבע עשרה שנה היה במצרים. ועוד צריך ביאור מה נפק"מ היכן היה בשנים אלו במצרים או במקום אחר, וממילא למאי נקטו דהיה במצרים, ועוד צריך ביאור למאי נפק"מ כמה שנים היה במצרים. ועוד עיין במפרשים שהקשו למה נקט הכתוב על שני חייו של יעקב המעט תחילה ואח"כ הרבה, דבתחילה נקטו שבע ואח"כ ארבעים ורק אח"כ ומאת שנה, ואילו בשאר המקומות נקטו בתורה המספר הגדול תחילה ורק אח"כ המספר הקטן.

ונראה לפרש דהיות ואמר יעקב לפרעה מעט ורעים היו ימי שני חייו, לא רצה הקב"ה שילך מן העולם בהרגשה רעה זו, ולכך מכשהניע למצרים היה חי שבע עשרה שנה דווקא, והיינו כמספר טו"ב, לומר דגם שנים טובות היו לו, ולכך כתיב 'ויחי' יעקב, דבשנים אלו היה לו היות וטוב, ולכך אמר בארץ מצרים לומר דמאז שבא למצרים ואמר כן, נתן לו הקב"ה שבע עשרה שנה אלו, וכל זה למה כדממשיך הכתוב ואומר, שלא יוכל יעקב לומר, 'ויחי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים שנה ומאת שנה, דהיינו ויחי לשון צער, ושחיו מעט הם, וכדמתחיל

ובאמצע אומר לו הטעם, ואח"כ חוזר ואומר לו מחמת זה המשך הציווי, הרי עדיין אין זה בסדר הראוי, דהיה לו לומר ליוסף בתחילה שהיות וסופו לשכב עם אבותיו לכך לא יקברו במצרים, ולכך ישאחו ממצרים ויקברוהו עם אבותיו.

ואולי יש לומר דבאמת היו כאן שני הוראות נפרדים, הוראה אחת אל נא תקברני במצרים, וזה משום שעתיד כל עפרה להפוך לכינים, ואין זה כלל משום שסופו לשכב עם אבותיו, דהרי באמת אין זה סותר, דגם אם סופו לשכב עם אבותיו מ"מ יכול לקוברו בתחילה במצרים, אלא דזהו משום הכינים וכנ"ל, ואח"כ בא לומר לו עוד הוראה דהיות וסופו לשכב עם אבותיו, ממילא ביקשו ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. ואולי לכך אמר לו בתחילת דבריו ועשיתי עמי חסד ואמת, דהיינו שיש כאן גם חסד וגם אמת, חסד מה שלא יקברנו במצרים ובכך לא יסבול מן הכינים, ובנוסף לזה גם אמת יעשה עמו, דהאמת הוא שמקומו לשכב עם אבותיו, דאין זה חסד שלא יסבול וכדומה, אלא מצד האמת הוא. וכעין זה פירש בכלי יקר החילוק בין חסד ואמת.

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד

בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (מח, ה). צריך ביאור מה דאמר הכתוב 'ועתה', דמה נשתנה עתה מקודם. ומה הנפק"מ היכן נולדו אם במצרים או בארץ כנען, וכי בני ראובן ושמעון שנולדו בארץ כנען היו ליעקב כבנים, וגם למה באמת נשתנה דינם של בני יוסף מבני שאר השבטים. ועוד צריך ביאור מה רצה לומר בזה 'עד בואי אליך מצרימה' דמה היה משתנה אם היו נולדים אחר שבא אליו.

ועיין רש"י שביאר דהיות וכשאמר לו הקב"ה ונתתיך לקהל עמים אמר לו שם

גם גוי וגם קהל גויים, ממילא גוי ייאמר על בנימין, ונשאר עוד ב' גויים חוץ ממנו, ולכך ידע שאחד מן שבטיו יתחלק לשנים, דהרי לא נולדו לו עוד בנים, וזהו דאמר ועתה שעכשיו הוא נותן לו דבר זה במתנה שיהיו בניו אלו שיתחלקו לב' שבטים כראובן ושמעון. ומה דאמר הנולדים לך בארץ מצרים, זה אולי בא לבאר למה דווקא בני יוסף קבלו מתנה זו, ולא בני שאר השבטים, דהיות ונאמר לו שם קהל עמים, משמע דצריך שיהיו שבטיו מעוד עמים ומעוד מקומות, ולכך נתנם לבני יוסף שהם נולדו במצרים. ומ"מ אמר עד בואי אליך, והיינו דווקא ב' אלו יהיו מחולקים לב' שבטים, אבל שאר בני יוסף כבר לא יוחלקו לעוד שבטים כמותם, אלא כמו שאומר לו בהמשך דבריו 'לך יהיו ועל שם אחיהם יקראו בנחלתם', והטעם לכך משום שרק עוד ב' גויים נתברך יעקב ולא יותר.

אבל לכאורה קשה דמניין לו ליעקב שרק משבט אחד יתחלק לשנים, ובכך יתווסף רק עוד גוי אחד, הרי היה לו לקבל עוד ב' גויים חוץ ממה שהיו לו, ויוסף שכבר היה קודם לכן ועכשיו מחלקו, א"כ נוסף כאן רק עוד אחד, דמ"מ אין כאן תוספת של ב' אלא של א', דכדי לחלקם מבטל שבט יוסף. ואולי לכך אמר יעקב ליוסף שבניו הנולדים מעתה לך יהיו, שבאמת יש גם שבט יוסף עצמו ואינו מתבטל, וזהו 'לך יהיו', רק דבנחלתם יקראו על שם אחיהם, ובאמת עדיין צריך ביאור למה בנחלה לא יקראו על שמו של יוסף, וצ"ע.

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה וגו'

ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות וגו' והנה הראה אתי אלקים גם את זרעך (מח, ח י יא). צריך ביאור דלכאורה סתירה יש כאן בדברי הכתוב, דכאן אמר הכתוב ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל

לראות, ואילו לעיל כתיב וירא ישראל את בני יוסף, וגם אח"כ כתיב והנה הראה אתי אלקים גם את זרעך, וא"כ מה היה במציאות היה יכול ישראל לראות או לא. ועיין בכלי יקר דביאר דמה שאמר לא יוכל לראות הכוונה לראות היטב שיכירם וזה לא יכל, אבל לראות סתם ודאי ראה, ובאמת לפי פשוטו יבואר בכך למה אמר כשראה את בני יוסף מי אלה, דבאמת ראה רק שלא ראה היטב להכירם, ולכך שאל מי אלה. אבל עדיין קשה הלשון לא יוכל לראות, דמשמע דדבר מוחלט הוא שלא יוכל לראות כלל, ולא רק לראות היטב לא ראה.

ואולי יש לומר דבאמת מחמת שכבדו מזקן לא היה יכול יעקב לראות כלל, ולכך כשראה את בני יוסף לא הכירם שהרי לא היה רואה הרבה זמן, וזהו דאמר אח"כ 'והנה' לשון התפעלות, דעל אף שכבר לא ראה מזקן הראה אתי אלקים גם את זרעך, דמעשה נס נעשה לו שהראה אותו אלקים את בני יוסף, דאל"כ צריך ביאור מהו הלשון 'הראה אתי אלקים' היה לו לומר 'ויכני אלקים לראות' וכו', אלא דבאמת לא היה זה בראייתו כרגיל, אלא חוץ מדרך הטבע שעל אף שכבדו עיניו מזרקו הראה אותו אלקים את בני יוסף. ולכך מדמה יעקב ראיית יוסף אפי' שלא פילל לראיית בניו, דכשם ששם נעשה לו נס שנשאר יוסף חי וראהו, כך נעשה לו נס בבניו שהראה לו אותם אלקים.

ויברך את יוסף ויאמר האלקים אשר התהלכו וגו' המלאך הגואל אתי מכל רע הוא יברך את הנערים ויקרא בהם שמי וגו' (מח, טו טז). צריך ביאור בתחילה מה דנקט הכתוב ואמר ויברך את יוסף, דהרי איירי כאן שהניח ידיו על ראש בניו מנשה ואפרים, וא"כ היה לו לברך את בני יוסף, ולמה התחיל לברך את יוסף. ועוד קשה

אח"כ מה דאמר המלאך הגואל אתי הוא יברך את הנערים, וכי המלאך הוא זה שמברך את הנערים, דלמה לא הקב"ה בעצמו יברך את הנערים, ולמאי צריך שהמלאך יברך, וגם היכן מצינו כזאת.

ונראה לתרץ דאפי' שהניח יעקב את ידיו על ראש אפרים ומנשה, מ"מ לא בירך אותם דווקא, אלא בירך את יוסף והיינו לכל בניו הנולדים ממנו, דגם הכליל בברכה את בניו של יוסף האחרים, כמו שאמר לעיל ומולדתך אשר הולדת אחריהם, ולכך בברכה נקט הוא יברך את הנערים ולא נקט אפרים ומנשה דווקא. ולפי זה יבואר למה כתיב אח"כ ויברכם ביום ההוא, הרי כבר בירך כאן את מנשה ואפרים ולמה בירכם שוב אח"כ. ולפי ביאורינו ניהא, דכאן בירך את יוסף לכל הנערים דהיינו לכל בניו, ואילו אח"כ בירך את מנשה ואפרים דווקא, דרק בהם יבורך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה.

ולגבי מה שהקשינו למה המלאך יברכם, נראה לבאר דבאמת כשאמר יעקב האלקים הרעה אתי מעודי עד היום הזה, ממשיך ומבאר איך נעשה דבר זה שהיה הקב"ה רעה אותו, דזה נעשה ע"י המלאך ששלחו הקב"ה שהוא גאלו מכל רע, וזהו דאמר רש"י מלאך הרגיל להשתלח, ועל זה אמר דאלקים ששלח המלאך הוא יברך את הנערים, דאם מיירי כאן במלאך שיברכם, למה אמר הוא יברך את הנערים, הלא די לומר המלאך הגואל אתי יברך את הנערים, אלא לכך הדגיש 'הוא' דהיינו הקב"ה ששלחו ורעה אתי הוא יברכם.

ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם: ואני נתתי לך שכם אחד על אחד (מח, כא כב). צריך ביאור למה אם מדבר כאן ישראל אל יוסף לבדו אומר לו

חידושו

ויחי

של מקרא

בלשון רבים והיה אלקים עמכם וכו', הרי בדבר אל היחיד היה לו לומר והיה אלקים עמך. ואין לומר דבאמת היה מדבר כאן ישראל גם אל שאר בניו רק דמחמת שיוסך הוא מלך מכבדו ומדבר אליו. דהרי מיד אומר לו ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, ולא מסתבר שיאמר ליוסף מה הוא מקבל יותר מאחיו בפניהם, וכי לא די היה לו כמה שנתן לו הכתונת פסים בקנאה ושנאה שנגרם מזה, ואלא ודאי דלא מיירי שהיו אחיו עמו שם, וא"כ הדרא הקושיא

לדוכתא למה נקט והיה אלקים עמכם לשון רבים.

ונראה לרץ דכאן דיבר אל יוסף ובניו רק שנוקט כאן אל יוסף לבדו כדי לכבדו, ובאמת זה אמר גם לבניו והיה אלקים עמכם. וזה ניחא לפי מה שביארנו לעיל, דבתחילה בירך את יוסף וכל בניו, ואח"כ בירך רק את בניו מנשה ואפרים, ואילו עכשיו חוזר ומברך אותו ואת כל בניו.

יוצא לאור ע"י הר"ר זלמן חיים הומינר הי"ו, מחבר גליון 'דפירשנו' על הדף היומי, קרית קרעטשניף רחובות.

להנצחות ולרשימת תפוצה וכן לכל ענייני הגיליון ניתן לפנות למס' פאלפון 0533132203 או למייל sh0533132203@gmail.com